

Nr 69.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inhämtande av riksdagens samtycke till förordnande om utsträckt tillämpning av 5 § allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293); given Stockholms slott den 16 februari 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Ericsson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 februari 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson fråga om utsträckt tillämpning av 5 § allmänna förfogandelagen och anför därvid följande.

Allmänna förfogandelagen utfärdades den 22 juni 1939 (nr 293) och gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940. Lagens giltighetstid förlängdes sedermera med ett år i sänder till och med den 30 juni 1949. Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition nr 210 till 1949 års riksdag (r. skr. nr 317/1949) har lagen i något förändrad form genom lag den 3 juni 1949 (nr 273) erhållit fortsatt giltighet till och med den 31 december 1952.

1 § förfogandelagen upptar förutsättningarna för lagens tillämplighet och

förfarandet, när lagen skall sättas i tillämpning, medan 2—7 §§ innehålla Kungl. Maj:ts fullmakter. Övriga paragrafer (8—31 §§) innehålla specialstadganden i anslutning till fullmaktsparagraferna samt bestämmelser om ersättning, påföljder m. m.

Innehållet i 2—5 §§ förfogandelagen är i korthet följande.

Enligt 2 § äger Kungl. Maj:t — där så finnes erforderligt — meddela föreskrifter om avstående till kronan av förnödenhet för att tillgodose behovet för befolkningen eller produktionen eller för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna (första stycket) samt om viss skyldighet att verkställa sedvanlig beredning av förnödenheterna (andra stycket). Jämlikt tredje stycket kan föreskrift enligt paragrafen avse även förnödenhet, som tillverkas eller importeras efter föreskriftens meddelande.

I 3 § stadgas om beslag å förnödenhet, som avses i 2 §, samt i 4 § om upplåtelse med nyttjanderätt till kronan av fastighet, byggnad, järnväg eller annan anläggning, fartyg, motorfordon eller annat transportmedel för behov som avses i 2 § eller för sjukvårdsändamål, för beredande av tjänstelokal åt offentlig myndighet eller för annat liknande ändamål.

5 § innehåller bestämmelser om skyldighet för ägare eller innehavare av fastighet, fabrik eller annan anläggning, järnväg, fartyg, motorfordon eller annat transportmedel att för behov som avses i 2 § frambringa, tillverka, bereda, iståndsätta eller tillhandahålla respektive verkställa forsling av förnödenhet.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Kungl. Maj:t enligt 1 § första stycket förfogandelagen, utan medverkan av riksdagen, förordna att lagens fullmaktsbestämmelser skola sättas i tillämpning. Riksdagens godkännande av sådant tillämpningsförordnande är dock förutsättning för förordnandets giltighet utöver viss kortare tid.

Under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Kungl. Maj:t enligt 1 § andra stycket förfogandelagen endast med riksdagens samtycke förordna om tillämpning av vad i 2—7 §§ stadgas. Förordnandet gäller i sådant fall under viss tid, högst ett år, och kan inskränkas till att avse endast vissa av bestämmelserna i fråga eller vissa ändamål.

Våren 1950, då man hade att bedöma i vilken utsträckning förfogandelagen kunde komma att behöva tillämpas under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951, utvecklades ännu vårt försörjningsläge i en gynnsam riktning och flera ransoneringar på betydelsefulla områden hade kunnat slopas. Alltjämt kvarstod dock en del regleringar, främst avseende fördelningen av råvaror. Då man fick utgå från, att åtskilliga av dessa regleringar måste bestå efter den 30 juni 1950, var det uppenbart att bestämmelserna i 2 § första och tredje styckena och 3 § förfogandelagen, vilka bestämmelser utgöra den rättsliga grunden för bestående regleringar, borde bibehållas. Med hänsyn till det förbättrade försörjningsläget ansågs däremot något allmänt behov att tillämpa 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§ knappast komma att föreligga. Dessa lagrum ägde emellertid betydelse för tillgodoseende av de militära beredskapsbehoven, varför möjlighet alltjämt ansågs böra finnas att tillämpa

desamma för sådana ändamål. Något behov av att kunna tillämpa förfogandelagens övriga fullmaktsbestämmelser ansågs icke komma att föreligga.

Sedan 1950 års riksdag efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 81, i vilken förenämnda synpunkter framförts, lämnat sitt samtycke (r. skr. nr 94), har Kungl. Maj:t genom förordning den 14 april 1950 (nr 108) med stöd av 1 § andra stycket förfogandelagen förordnat, att 2—5 §§ samma lag skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951, 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§ dock endast i den mån det erfordras för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov.

Sedan de nu redovisade bestämmelserna utfärdades har försörjningsläget inom vissa områden undergått en påtaglig försämring till följd av de ökade svårigheterna att erhålla betydelsefulla importvaror. Detta har kommit till synes icke minst på bränsleområdet. Den inom detta område kvarstående regleringen, koksransoneringen, räknade man tidigare med att kunna upphäva i samband med subventioneringens upphörande vid slutet av 1950. Den otillfredsställande importen av koks har emellertid lett till, att ransoneringen i stället måst bibehållas och i viss mån skärpas. I den bristsituation i fråga om koks som sålunda uppstått har det även blivit nödvändigt att söka få fram ersättningsbränslen, bland annat stenkol. Också i fråga om denna vara råder emellertid knapphet på de europeiska marknaderna. Man har därför nödgats vända sig till andra marknader, där bättre inköpsmöjligheter föreligga, för att söka erhålla kol till tryggande av bränsleförsörjningen under såväl detta som nästa bränsleår. Härvid ha emellertid uppkommit nya svårigheter i det att tillgången på tonnage i avsevärd grad nedgått.

I detta läge har bränslekommissionen, enligt vad kommissionen under hand meddelat, upptagit förhandlingar med redarna för att söka få till stånd överenskommelser om att erforderligt antal fartyg ställes till förfogande för ifrågavarande koltransporter. I princip synas redarna beredda till sådana överenskommelser, men vissa svårigheter att tillhandahålla tonnage för dessa transporter kunna beräknas uppstå, eftersom flera fartyg äro bundna av befraktningskontrakt, som icke ensidigt kunna brytas utan att skadeståndsskyldighet inträder. Bränslekommissionen ifrågasätter, om icke statsmakterna med hänsyn till sådana fall och till fall, då någon redare eventuellt icke skulle vara villig att upplåta fartyg, borde ha möjlighet att med tillämpning av allmänna förfogandelagen trygga tillgången på tonnage för hemforsling av en så livsviktig råvara som fossilt bränsle.

I skrivelse den 14 februari 1951 har riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, efter att ha inhämtat yttranden från av frågan berörda civila och militära myndigheter, framlagt förslag rörande tillämpningen i fortsättningen av allmänna förfogandelagens bestämmelser. Riksnämnden framhåller, att våra försörjningsmöjligheter beträffande vissa betydelsefulla importvaror avsevärt försämrats sedan den nu gällande förordningen om tillämpning av förfogandelagen utfärdades och att vi i viss mån kunna sägas redan befinna oss i ett avspärrningsläge. Det kan icke heller förutses, när en del nu gällande varu- och prisregleringar kunna avvecklas. Nämnden anser därför,

att begränsningen av tillämpningen av 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§ till att endast avse krigsmaktens beredskapsbehov i dagens läge icke bör upprätthållas utan att lagrummen i fråga redan före den 1 juli 1951 böra få tillämpas även i den mån så erfordras för andra beredskapsbehov eller för den löpande försörjningen. Även 6 och 7 §§, vilka det icke för närvarande finnes något behov att tillämpa, kunna komma att behövas vid en akut kris-situation och böra därför, enligt riksnämndens mening, likaledes göras till-lämpliga snarast möjligt. Riksnämnden föreslår sålunda, att förordningen ändras på sådant sätt, att 2—7 §§ förfogandelagen skola äga tillämpning till och med den 30 juni 1950 samt att förordning utfärdas om tillämpning av samma lagrum under tiden den 1 juli 1951—den 30 juni 1952.

Departementschefen. Såsom i det föregående framhållits har situationen på bränsleområdet under senare tid väsentligt skärpts. Koks och antracit äro redan tidigare ransonerade och det har nu blivit nödvändigt att införa be-slag och handelsreglering även i fråga om stenkol. Det är i detta läge ange-läget, att man i största möjliga utsträckning söker underlätta importen av dessa varor. I detta syfte har man inom bränslekommissionen fört diskus-sioner med de svenska redarna om att de frivilligt skola ställa erforderligt tonnage till förfogande för koltransporter. Även om man kan hoppas att ge-nom en sådan åtgärd nå det avsedda syftet, är det dock ovisst om, med hän-syn till kontraktsbundenhet eller andra orsaker, alla redare frivilligt åtaga sig de avsedda transportererna. Jag anser därför i likhet med bränslekom-missionen, att Kungl. Maj:t bör ges möjlighet att jämlikt allmänna förfogandelagen ålägga ägare eller innehavare av fartyg att verkställa forsling för kronans räkning. Den tillämpliga bestämmelsen härom finnes i 5 §, vilken emellertid för närvarande får tillämpas endast för tillgodoseende av krigsmaktens beredskapsbehov. Då koltransporterna komma att börja inom kort, kan det bli nödvändigt att redan före den 1 juli 1951 tillämpa be-stämmelsen.

En utvidgning av bemyndigandet att tillämpa 5 § förfogandelagen är när-mast påkallad av koltransporterna. Det torde emellertid icke vara uteslutet, att det i nuvarande läge kan bli nödvändigt att tillämpa paragrafen i dess helhet, varför Kungl. Maj:t bör erhålla bemyndigande i sådant hän-seende.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har framhållit såsom önskvärt, att förfogandelagens samtliga fullmaktsbestämmelser göras till-lämpliga redan före den 1 juli 1951. Detta förslag anser jag mig icke för närvarande böra biträda. Kungl. Maj:t lär i ett ytterligare skärpt läge vara oförhindrad att med stöd av 1 § första stycket tillämpa lagens samtliga be-stämmelser.

Till frågan om förfogandelagens tillämpning efter den 30 juni 1951 avser jag att senare återkomma.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att lämna samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förordnar, att 5 § samma lag skall utan inskränkning äga tillämpning under tiden den 1 april—den 30 juni 1951.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställda förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bengt Augustinsson.